

GLOSY

Dr Krzysztof Drozdowicz

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-3016-2663

e-mail: k-a-d@amu.edu.pl

Możliwość domagania się przez osobę prawną zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych – glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 3.10.2023 r., III CZP 22/23

Possibility for a legal person to demand pecuniary compensation for violation of personal rights – commentary on resolution of the Supreme Court of 3 October 2023, III CZP 22/23

Streszczenie

Głosowana uchwała dotyczy możliwości domagania się przez osobę prawną zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych. Sąd Najwyższy przyjął, że art. 448 § 1 k.c. stosuje się odpowiednio do osób prawnych. Oznacza to, że środki ochrony dóbr osobistych przysługujące wszystkim podmiotom prawa cywilnego są jednakowe. W aprobującej glosie do tej uchwały zaakcentowano skutki naruszenia dóbr osobistych dla funkcjonowania osoby prawnej w przestrzeni społeczno-gospodarczej. Zwrócono uwagę na systemową zmianę regulacji sposobu wykonania obowiązku złożenia oświadczenia woli w przypadku naruszenia dobra osobistego. Podkreślono, że wykluczenie możliwości przyznania osobie prawnej zadośćuczynienia czyniłoby ochronę jej dóbr osobistych iluzoryczną i niewystarczającą.

Słowa kluczowe: dobra osobiste, osoba prawna, zadośćuczynienie

JEL: K15, K41

Abstract

The voted resolution concerns the possibility for a legal person to demand pecuniary compensation for violation of personal rights. The Supreme Court assumed that Art. 448 § 1 of the Civil Code applies to legal persons accordingly. As a result, the means of protection of personal rights available to all civil law entities are the same. The approving comment on this resolution emphasized the consequences of violating personal rights for the functioning of a legal person in the socio-economic space. Attention was paid to the systemic change in the regulation of the manner of fulfilling the obligation to submit a declaration of will in the event of violation of personal rights. It was emphasized that excluding the possibility of granting pecuniary compensation to a legal person would make the protection of its personal rights illusory and insufficient.

Keywords: personal rights, legal person, pecuniary compensation

Teza uchwały Sądu Najwyższego

W dniu 3.10.2023 r. Sąd Najwyższy podjął uchwałę (III CZP 22/23)¹, zgodnie z którą: „Artykuł 448 k.c. (obecnie art. 448 § 1 k.c.) stosuje się odpowiednio do osób prawnych (art. 43 k.c.)”.

Uwagi wstępne – stan faktyczny

Głosowane orzeczenie zapadło na skutek pytania prawnego skierowanego przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku: „Czy osoba prawna może domagać się od osoby, która naruszyła jej dobra osobiste, zapłaty zadośćuczynienia za doznaną

krzywdę na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 43 k.c.?”². Sąd Apelacyjny wskazał na dwa nurty orzecznicze odnoszące się do tej problematyki. Pierwszy, dominujący, zgodnie z którym art. 448 k.c. może być stosowany także do osób prawnych w razie naruszenia ich dobra osobistego, gdyż nie ma ku temu żadnych przeszkód³. Drugi, wykluczający możliwość przyznania osobie prawnej zadośćuczynienia z uwagi na brak możliwości wykazania analogicznego do krzywdy stanu osoby prawnej⁴. Do drugiego poglądu przychylił się: skład zadający pytanie prawne, a także Prokurator Generalny oraz Rzecznik Praw Obywatelskich występujący w postępowaniu przed Sądem Najwyższym. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich osoba prawna jako fikcyjny twór prawa nie może, tak jak osoba fizyczna, przeżywać i doznawać cierpienia, smutku czy bólu, a co za tym idzie, nie może doznać krzywdy⁵.

Argumentacja Sądu Najwyższego

Sąd Najwyższy orzekł, że art. 448 § 1 k.c. stosuje się odpowiednio do osób prawnych (art. 43 k.c.). Oznacza to, że osoba prawna, której dobra osobiste zostały naruszone, może skutecznie domagać się przyznania zadośćuczynienia od podmiotu, który naruszył jej dobra osobiste. Zdaniem Sądu Najwyższego za takim kierunkiem wykładni przemawiają zasadniczo następujące argumenty.

Przepisy o ochronie dóbr osobistych człowieka (art. 23, 24 k.c.) mają zastosowanie do ochrony dóbr osobistych osób prawnych wyłącznie poprzez odesłanie (art. 43 k.c.). Zarówno zakres ochrony dóbr osobistych osób fizycznych i osób prawnych, jak i przedmiot ochrony nie są tożsame, co wynika z odmienności konstrukcyjnej obu kategorii bytów prawnych. W judykaturze przyjmowano, że dobra osobiste osób prawnych to niemajątkowe wartości, dzięki którym osoba prawna może funkcjonować zgodnie ze swym zakresem działań⁶. Językowa wykładnia art. 43 k.c. w żaden sposób nie pozwala na wprowadzenie ograniczeń w odpowiednim stosowaniu przepisów o ochronie dóbr osobistych osób fizycznych do osób prawnych.

Dodatkowym argumentem przemawiającym za możliwością stosowania art. 448 k.c. także do osób prawnych jest to, że zasądzenie zadośćuczynienia (lub odpowiedniej sumy pieniężnej na cel społeczny) realizuje nie tylko funkcję kompensacyjną, ale także funkcję satysfakcjonującą, represyjną oraz prewencyjno-wychowawczą. Istota kompensacji powinna sprowadzać się do ochrony obiektywnie rozumianych interesów osoby prawnej związanych z jej dobrami osobistymi, a rozmiar uszczerbku poniesionego w sferze tych interesów powinien stanowić miarę celowości i wysokości zasądzenia zadośćuczynienia. Zastrzeżenia wymaga przy tym fakt, że przez krzywdę osoby prawnej należy rozumieć uszczerbek niemajątkowy w postaci braku możliwości lub utrudnienia w prawidłowym i efektywnym prowadzeniu działalności w sposób i w zakresie, w jakim była prowadzona przed naruszeniem dobra osobistego, niezależnie od tego, czy ma to wpływ na jej sytuację majątkową, czy też nie.

Ponadto reguła wykładni *lege non distinguente nec nostrum est distinguere* nakazuje zastosować zarówno niemajątkowe, jak i majątkowe środki ochrony dóbr osobistych do osób prawnych. W przeciwnym wypadku ustawodawca powinien jednoznacznie wskazać w art. 43 k.c., który z tych środków ochrony nie ma zastosowania do osób prawnych, albo odrębnie sprecyzować środki ochrony przysługujące osobom prawnym w razie naruszenia ich dóbr osobistych.

Osoba prawna nie doznaje krzywdy w takim znaczeniu jak człowiek. Zdaniem Sądu Najwyższego na problem ten należy jednak spojrzeć szerzej, wobec braku definicji normatywnej „krzywdy”. W odniesieniu do osób prawnych przez krzywdę w rozumieniu art. 43 k.c. należy rozumieć uszczerbek niemajątkowy polegający na braku możliwości albo na utrudnieniu prawidłowego prowadzenia jej działalności w dotychczasowy sposób.

Kolejnym argumentem przemawiającym za dopuszczalnością odpowiedniego stosowania art. 448 § 1 k.c. do osób prawnych są zmiany legislacyjne, jakie wprowadzono w kodeksie postępowania cywilnego w 2023 r. w zakresie wykonywania orzeczeń w sprawach o ochronę dóbr osobistych (art. 1050 § 4 k.p.c.). Doprowadziły one do sytuacji, w której dłużnik, na którym spoczywa obowiązek złożenia oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie na skutek prawomocnego wyroku sądu, z łatwością może się od niego uchylić dzięki zastępczej publikacji tego oświadczenia w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym”. W rezultacie skutki dokonanego naruszenia dóbr osobistych mogą nie zostać odwrócone pomimo uzyskania przez wierzyciela ochrony sądowej. W tym aspekcie szczególnego znaczenia nabierają środki ochrony dóbr osobistych prowadzące do ukarania sprawcy oraz powstrzymania go od dalszych naruszeń. Za powyższym argumentem przemawia także wyrażona w art. 32 Konstytucji RP zasada równości wobec prawa wszystkich podmiotów, w tym osób prawnych.

Ocena argumentacji SN

Głosowana uchwała ma istotne znaczenie dla praktyki wymiaru sprawiedliwości. Problematykę ochrony dóbr osobistych osób prawnych ustawodawca potraktował w sposób zdawkowy, wskazując jedynie, że przepisy dotyczące ochrony dóbr osobistych osób fizycznych stosuje się odpowiednio do osób prawnych (art. 43 k.c.). Takie ujęcie normatywne w sposób nieuchronny prowadzi do dyskusji dotyczącej charakteru prawnego ochrony dóbr osobistych osób prawnych, w szczególności na temat rodzaju przysługujących tym podmiotom dóbr osobistych oraz dostępnych środków ochrony⁷. Z art. 43 k.c. wynika „jedynie”, że polskie prawo:

- 1) uznaje istniejące dobra osobiste osób prawnych,
- 2) nakazuje do nich odpowiednio stosować przepisy o ochronie dóbr osobistych osób fizycznych,
- 3) nie przesądza, jakie dobra osobiste osób prawnych podlegają ochronie (tak trafnie: Szpunar, 1990, s. 28)⁸.

Zdawkowość regulacji zawartej w art. 43 k.c. nie oznacza, że zagadnienie to ma marginalne znaczenie w praktyce⁹. W istocie rzeczy jest wręcz przeciwnie.

W doktrynie dobra osobiste osoby prawnej definiuje się jako „wartości niemajątkowe, dzięki istnieniu których osoba prawna może prawidłowo, zgodnie ze swoim zakresem zadań funkcjonować” (Panowicz-Lipska, 1975, s. 29)¹⁰. Przez dobra osobiste osób prawnych należy raczej rozumieć wykazujące ścisły związek z daną osobą prawną stany rzeczy o charakterze niemajątkowym, których wystąpienie umożliwia osobie prawnej funkcjonowanie w obrocie w sposób odpowiadający zakresowi jej zadań czy działalności (Strugała 2023, nb. 2). Uważa się, że listy przykładowo wymienionych w art. 23 k.c. dóbr osobistych osób fizycznych nie da się odnieść wprost do osób prawnych, jednakże wskazówki, które z niej wynikają, są wysoce przydatne przy konstruowaniu dóbr osobistych po stronie osób prawnych (Pazdan, 2012, teza 15)¹¹.

Już na początku XXI w. w doktrynie trafnie zauważono, że rola osób prawnych w życiu gospodarczym staje się coraz bardziej znacząca (tak: Garnecki, 2002, s. 8; Matys, 2006). Wraz z rozwojem społeczeństwa informacyjnego, w którym przepływ informacji jest coraz szybszy, systematycznie wzrasta potrzeba ochrony dóbr osobistych. Obecnie dotyczy to zarówno osób fizycznych, jak i osób prawnych. Wszystkie podmioty prawa cywilnego są bowiem w równym stopniu narażone na napastliwość, nadmierną krytykę, zwłaszcza w przestrzeni internetowej, w tym w mediach społecznościowych. Dlatego też w pełni należy zgodzić się ze stwierdzeniem, że skoro ustawodawca respektuje i chroni dobra osobiste osób prawnych, to powinien czynić to z taką samą intensywnością, z jaką realizuje to w stosunku do osób fizycznych (Radwański & Olejniczak (red.), 2023, s. 206–207)¹².

Art. 448 k.c. stanowiący podstawę do przyznania zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych ma charakter ramowy, albowiem w przepisie tym nie wymieniono dóbr osobistych, których naruszenie pozwala na jego zastosowanie (Szpunar, 1999, s. 209). Relacja art. 448 k.c. z art. 23 k.c. kształtującym otwarty katalog dóbr osobistych osób fizycznych nie pozwala na wyraźne zarysowanie zakresu przedmiotowego odpowiedzialności przewidzianej w art. 448 k.c. (Machnikowski & Śmieja, 2023 r., s. 780)¹³. Wyznaczenie owego zakresu w przypadku naruszenia dóbr osobistych osób prawnych jest zadaniem jeszcze trudniejszym, gdyż w art. 43 k.c. nie zostało wymienione chociażby jedno przykładowe dobro osobiste przysługujące osobie prawnej. Z kolei relacja art. 448 k.c. z art. 24 § 2 k.c. nie pozwala na jednoznaczne wskazanie roli, jaką ma pełnić zadośćuczynienie przyznawane na podstawie art. 448 k.c. (Śmieja, 2017, s. s. 1080–1081). W nauce uwypukla się istotne znaczenie funkcji kompensacyjnej pozwalającej na przynajmniej częściowe przywrócenie równowagi zachwianej wskutek popełnienia czynu niedozwolonego (Szpunar, 1999, s. 209)¹⁴. Ponadto wymienia się funkcje prewencyjną oraz represyjną zadośćuczynienia¹⁵. W komentowanej uchwale podkreślono, że stopień, w jakim w zasądzanym zadośćuczynieniu pieniężnym uwzględnić się inne funkcje niż kompensacyjna, zawsze zależy od oceny konkretnych okoliczności, w jakich doszło do naruszenia dobra osobistego osoby prawnej.

Głosowaną uchwałę należy przyjąć z aprobatą¹⁶. Zdaniem autora kilka wątków zarysowanych w jej uzasadnieniu wymaga położenia silniejszego akcentu oraz uzupełnienia.

Pierwszą kwestią jest podkreślenie skutków naruszenia dóbr osobistych osób prawnych w kontekście ich prawidłowego funkcjonowania w przestrzeni społeczno-gospodarczej. Jak trafnie zauważono, dobra osobiste osób prawnych to wartości niemajątkowe, dzięki którym osoba prawna może funkcjonować zgodnie ze swym zakresem działań (art. 43 w zw. z art. 23 k.c.). W głosowanej uchwale jako przykład, w ślad za orzeczeniem Sadu Najwyższego z 14.11.1986 r.¹⁷, wymieniono szkołę wyższą, która może należycie wypełniać powierzone jej zadania dydaktyczno-wychowawcze polegające na kształceniu i wychowywaniu młodzieży tylko wówczas, gdy dysponuje odpowiednio wysokim autorytetem wychowawczym i moralnym.

W obecnych realiach bez trudu można znaleźć przykłady różnych rodzajów osób prawnych, w przypadku których naruszenie dóbr osobistych może oddziaływać na ich prawidłowe funkcjonowanie w obrocie. Doskonałą eksplikacją podmiotów szczególnie narażonych na naruszenie dóbr osobistych są jednostki samorządu terytorialnego, na których spoczywa szereg zadań o charakterze użyteczności publicznej. Działalność ta, prowadzona w sposób nieprzerwany, podlega nieustannej ocenie mieszkańców, kontrahentów, dziennikarzy czy też innych jednostek samorządu terytorialnego i jest szczególnie narażona na krytykę, która może być napastliwa i nieuzasadniona. Dla sprawnego wykonywania zadań przez te podmioty istotne znaczenie ma zaufanie społeczności lokalnej do stworzonej przez nią struktury organizacyjnej oraz zaufanie między członkami tej społeczności¹⁸. Cywilnoprawna ochrona dóbr osobistych jednostek samorządu terytorialnego jest również istotna z punktu widzenia kształtowania się ich tożsamości, tj. zbioru charakterystycznych cech, stanowiących kryterium i istotny czynnik identyfikacji i spójności wspólnoty samorządowej (Doliwa, 2020, s. 73)¹⁹.

Zagrożone naruszeniem dóbr osobistych są także fundacje, stowarzyszenia czy spółki prawa handlowego, zwłaszcza jeżeli ich działalność jest powszechnie dostępna. Określone dobra osobiste tych podmiotów mogą wywierać istotny wpływ na ich sferę majątkową, co jednak nie zmienia niemajątkowego charakteru danego dobra osobistego (por. Opalska, 2012, s. 37). Doskonałym tego przykładem może być wiadomość z początku 2024 r. o tym, że w galerii handlowej w jednym z największych miast w Polsce „grasuje gang nastolatów”. Wiadomość ta była nie tylko szeroko opisywana na portalach informacyjnych, ale doczekała się sporej liczby memów oraz podcastów w mediach społecznościowych. Powtarzające się w Internecie informacje o tym, że w centrum handlowym dochodzi do aktów wandalizmu, a jego klienci są zastraszani, w pierwszej kolejności wpływa negatywnie na renomę jego właściciela – spółki prawa handlowego, a w dalszej może doprowadzić do powstania szkody spowodowanej spadkiem obrotów.

Drugą kwestią wymagającą uzupełnienia są zmiany legislacyjne, jakie dokonały się w k.c. oraz w k.p.c. W 2023 r. Sąd Najwyższy trafnie zwrócił uwagę na ustawę nowelizującą k.p.c. z dnia 9.03.2023 r., która wprowadziła nową insty-

tucję – zastępczą publikację w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym” oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie w sprawach o ochronę dóbr osobistych (art. 1050 § 4 k.p.c.)²⁰. Przepis ten w założeniu miał rozwiązać wątpliwości co do możliwego zakresu działań przymuszających, mających na celu doprowadzenie do zamieszczenia oświadczenia, do którego złożenia zobowiązany został dłużnik na mocy orzeczenia sądu. Zdaniem projektodawców instytucja unormowana w art. 1050 § 4 k.p.c. zakłada w sobie zarówno podjęcie próby przymuszenia dłużnika grzywną do poddania się rozstrzygnięciu, jak i element odpowiadający pojęciu podania treści rozstrzygnięcia do publicznej wiadomości, bez ograniczeń w zakresie powielania oświadczenia publikowanego w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym”²¹. W rezultacie w stanie prawnym ukształtowanym na mocy ustawy nowelizującej k.p.c. obowiązek usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych, polegający na złożeniu przez dłużnika oświadczenia odpowiedniej treści w formie ogłoszenia, nie podlega egzekucji na podstawie art. 1049 k.p.c.²²

Wprowadzenie art. 1050 § 4 k.p.c. w istotny sposób oddziałuje na pozycję każdej osoby dochodzącej publikacji oświadczenia na podstawie art. 24 § 1 k.c., w tym osoby prawnej. Sposób publikacji nakazanego przez sąd złożenia oświadczenia w odpowiedniej formie został zmodyfikowany na etapie postępowania egzekucyjnego, co może spowodować, że pomimo uzyskania ochrony sądowej skutki dokonanego naruszenia zostaną odwrócone w sposób nieadekwatny do stopnia naruszenia. Przeprosiny zamieszczone w gąszczu tysięcy informacji opublikowanych w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym” nie dotrą do osób, które zapoznały się z treścią wypowiedzi naruszającej dobra osobiste.

Na krótko jednak w systemie prawnym powstała luka, polegająca na możliwości żądania przez powoda przyznania upoważnienia do zastępczego opublikowania oświadczenia na wypadek gdyby pozwany nie spełnił świadczenia określonego w tytule egzekucyjnym (art. 480 k.c.). Problem ten dostrzeżono w doktrynie wskazując, że zarówno budowa art. 1050 § 4 k.p.c., który znajduje zastosowanie wyłącznie na etapie postępowania egzekucyjnego, jak i kwestie praktyczne nie wykluczają możliwości skutecznego domagania się przez powoda przyznania upoważnienia zastępczego na podstawie art. 480 § 1 k.c. (Drozdowicz, 2023).

Omawiana luka została szybko zauważona przez ustawodawcę, który ustawą z 28.07.2023 r. dodał do art. 480 k.c. § 4 w brzmieniu: „Przepisów § 1 i 3 nie stosuje się do roszczeń o złożenie oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie w związku z naruszeniem dóbr osobistych”²³. Na omawianą nowelizację nie zwrócił uwagi Sąd Najwyższy w głosowanej uchwale. Art. 480 § 4 k.c. w połączeniu z art. 1050 § 4 k.p.c. składa się na systemową zmianę regulacji sposobu wykonania obowiązku złożenia oświadczenia woli w przypadku naruszenia dobra osobistego (Kondek, 2024, teza 17). Zamieszczenie oświadczenia na zasadach i w miejscu określonym w wyroku sądu zależy obecnie wyłącznie od woli dłużnika. W rezultacie wykluczenie możliwości stosowania art. 448 k.c. i opieranie się wyłącznie na niemajątkowych środkach ochrony w przypadku naruszenia dóbr osobistych osób prawnych czyniłoby ich ochronę iluzo-

ryczną. Trudno sobie wyobrazić, by zastępcza publikacja przeprosin w „Monitorze Sądowym i Gospodarczym” kogośkolwiek satysfakcjonowała.

Ostatnią kwestią, na którą należy zwrócić uwagę, jest wyrażona w art. 32 Konstytucji RP zasada równości wobec prawa, do której odwołał się Sąd Najwyższy, podkreślając, że stosuje się ją również do osób prawnych (Borysiak & Bosek, 2016, nb. 94). Rozwijając ten wątek, należy wskazać, że polskim systemie prawnym osoba prawna może domagać się m.in.:

1) zapłaty stosownej sumy pieniężnej – w przypadku niezawinionego naruszenia autorskich praw majątkowych, jeżeli zaniechanie naruszania lub usunięcie skutków naruszenia byłoby dla osoby naruszającej niewspółmiernie dotkliwe (art. 79 ust. 3 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych)²⁴;

2) zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na określony cel społeczny związany ze wspieraniem kultury polskiej lub ochroną dziedzictwa narodowego – jeżeli czyn nieuczciwej konkurencji był zawiniony (art. 18 ust. 1 pkt 6 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji)²⁵;

3) opublikowania sprostowania prasowego w odniesieniu do zamieszczonych w prasie nieprawdziwych lub nieścisłych wiadomości (art. 31a ust. 1 Prawa prasowego)²⁶.

Dostrzegając różnorodność wymienionych instytucji oraz odmiennosc funkcji, jakie spełniają, należy podkreślić, że w sposób symetryczny chronią określone prawa podmiotowe zarówno osób fizycznych, jak i osób prawnych. Wydaje się zatem, że wykluczenie możliwości żądania przez osoby prawne przyznania na podstawie art. 448 § 1 k.c. zadośćuczynienia stanowiłoby nieuprawniony wyłom, znacząco osłabiający cywilnoprawną ochronę dóbr osobistych tych podmiotów²⁷.

Wnioski

Głosowaną uchwałę należy przyjąć z aprobatą. Bez wahania można stwierdzić, że w dzisiejszych czasach działalność niemalże każdej osoby prawnej jest narażona na naruszenie dóbr osobistych. Nie ma żadnych podstaw, aby przysługujące w prawie cywilnym środki ochrony dóbr osobistych różnicować ze względu na rodzaj podmiotu dochodzącego roszczeń. W przypadku naruszenia dóbr osobistych osobom prawnym należy zapewnić taką samą ochronę jak osobom fizycznym. Pogląd ten nabiera szczególnego znaczenia w obecnym porządku prawnym. Domaganie się przez uprawnionego od sprawcy deliktu wyłącznie złożenia oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie, w świetle przepisów art. 1050 § 4 k.p.c. oraz art. 480 § 4 k.c., może nie zapewnić mu oczekiwanej, a zarazem należytej ochrony. Oba dodane przepisy istotnie osłabiają pozycję wierzyciela, który pozbawiony został narzędzi mogących doprowadzić do opublikowania oświadczenia (przeprosin) zgodnie z treścią wyroku sądu. W konsekwencji w zauważalny sposób wzrosła rola zadośćuczynienia jako środka, który w realny sposób może przyczynić się do ochrony interesów osoby prawnej związanych z jej dobrami osobistymi, co nie oznacza automatycznie, że w każdym przypadku zostanie przyznane.

Przypisy/Notes

- ¹ OSNC 2024 nr 5, poz. 48.
- ² Postanowienie SA w Gdańsku z 8.03.2023 r., I AGa 196/22, niepubl.
- ³ Zob. uchwała SN z 9.11.2017 r., III CZP 43/17, OSNC 2018, nr 5, poz. 48; wyrok SN z 24.09.2008 r., II CSK 126/08, OCNC-ZD 2009, nr 2, poz. 58; wyrok SA w Białymstoku z 30.01.2019 r., I ACa 674/18, Legalis.
- ⁴ Wyrok SA w Krakowie z 28.09.1999 r., I ACa 464/99, Legalis.
- ⁵ Pismo procesowe Rzecznika Praw Obywatelskich z 17.08.2023 r., VII.501.85.2023.MO, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2023-08/Do_SN_zadosuczynienie_osoba_prawna_17.08.2023.pdf
- ⁶ Por. wyrok SN z 14.11.1986 r., III CR 295/86, OSNCP 1988, nr 2–3, poz. 40; wyrok SN z 26.10.2006 r., I CSK 169/06, Legalis oraz wyrok SN z 11.1.2007 r., II CSK 392/06, OSP 2009, nr 5, poz. 55; wyrok SN z 12.12.2007 r., IV CSK 131/17, Legalis; wyrok SN z 17.7.2008 r., II CSK 111/08, Legalis; wyrok SN z 13.01.2012 r., I CSK 790/10, Biuletyn SN – Izba Cywilna 2013, nr 6; wyrok SN z 29.03.2017 r., I CSK 450/16, Legalis; postanowienie SN z 29.06.2021 r., I CSK 10/21, Legalis.
- ⁷ W literaturze na temat ochrony dóbr osobistych osób prawnych wypowiadali się m.in.: J. Koczanowski (1986; 1999); A. Szpunar (1990); P. Granecki (2002); A. Kubiak-Cyruł (2005); J. Matys (2006); D. Opalska (2012); J. Buchalska (2020).
- ⁸ W literaturze trafnie zauważa się, że skoro osobom prawnym przysługują prawa podmiotowe identyczne w konstrukcji i charakterze prawnym z dobrami osobistymi osób fizycznych, to stopień ochrony osób prawnych powinien być taki sam (Wałachowska, 2007, s. 188).
- ⁹ W doktrynie trafnie zauważono, że ustawodawca „nie zadał sobie trudu, by stworzyć przynajmniej katalog dóbr osobistych osób prawnych” – tak: Szczepaniak, 2021, nb. 1.
- ¹⁰ Dla porównania dobra osobiste osoby fizycznej definiuje się jako „wartości, jakie system prawny uznaje ze względu na psychofizyczne właściwości człowieka i jego pozycję wyznaczoną więzami społecznymi” – tak: Radwański, 1988, s. 1.
- ¹¹ W literaturze wyrażono także pogląd, że dobra osobiste „są używane jako swoista proteza, wtedy gdy kuleje ustawodawstwo i nie znajdujemy innej bezpośredniej podstawy zaspokojenia uznawanych za słuszne roszczeń” – Traple, 2020, s. 140.
- ¹² W doktrynie dostrzeżono, że po zmianie art. 448 k.c. ustawą z 23.08.1996 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1996 r. nr 114, poz. 542) stanowisko orzecznictwa w odniesieniu do instytucji zadoszczynienia nacechowane jest liberalizmem, co sprzyja możliwości dochodzenia zadoszczynienia również przez osoby prawne, tak: Czajkowska-Dąbrowska, 2014, s. 62.
- ¹³ *De lege ferenda* postuluje się wprowadzenie zamkniętego katalogu dóbr osobistych, których naruszenie pozwalałoby na wystąpienie z roszczeniem o zadoszczynienie pieniężne (Machnikowski & Śmieja, 2023 r., s. 780).
- ¹⁴ Szerokie ujęcie kompensacji zawiera element satysfakcji, który wywodzi się z nauki prawa niemieckiego – Bagińska, 2024, nb 10.
- ¹⁵ Funkcja represyjna zadoszczynienia oznacza, że wysokość zadoszczynienia powinna być dla sprawcy deliktu adekwatną sankcją do popełnionego czynu i spowodowanej krzywdy, a funkcja prewencyjno-wychowawcza powinna zostać zrealizowana, jeśli wysokość zadoszczynienia będzie proporcjonalna do stopnia potępienia zachowania sprawcy krzywdy w odbiorze społecznym – tak: Sobolewski, 2024, teza 31. W nauce podkreśla się, że funkcje prewencyjna i represyjna są wtórne wobec funkcji kompensacyjnej – tak: Jantowski, 2024, teza 11.
- ¹⁶ W tym miejscu warto wskazać, że uchwała ta stanowi kontynuację linii orzeczniczej Sądu Najwyższego. W uchwale z 9.11.2017 r. Sąd Najwyższy przyjął, że roszczenie o zadoszczynienie pieniężne za naruszenie dóbr osobistych przechodzi na następcę prawnego pod tytułem ogólnym osoby prawnej, gdy powództwo o jego zasądzenie zostało wytoczone przed jej ustaniem (art. 448 w zw. z art. 445 § 3 i w zw. z art. 43 k.c.). Zob. uchwała SN z 9.11.2017 r., III CZP 43/17, OSNC 2018, nr 5, poz. 49 wraz z głosami M. Niedosiąda (2018, s. 90–95) oraz M. Sekuły-Lelono (2018, s. 60–68).
- ¹⁷ Wyrok SN z 14.11.1986 r., III CR 295/86, OSNCP 1988, nr 2–3, poz. 40.
- ¹⁸ Zob. wyrok SN z 11.01.2007 r., III CSK 392/06, OSP 2009, nr 5, poz. 55.
- ¹⁹ Warto jednak zwrócić uwagę na sprawę, w której oddalono powództwo gminy, która domagała się od pozwanej agencji m.in. zaniechania nawiania przechodniów do korzystania z usług klubów „go-go” zlokalizowanych na obszarze rynku w centrum miasta, twierdząc, że działalność ta narusza reputację gminy. Sąd Najwyższy, oddalając skargi kasacyjne gminy oraz Prokuratury Regionalnej, wyraził pogląd, że gminie przysługuje dobro osobiste w postaci dobrego imienia, reputacji, renomy, nie przysługuje natomiast odrębne w stosunku do niego dobro osobiste w postaci wizerunku lub wiarygodnego wizerunku. Wiarygodny wizerunek osoby prawnej – jeżeli używać takiego terminu – jest tym samym co dobre imię, reputacja, renoma osoby prawnej, tak: wyrok SN z 16.11.2017 r., V CSK 81/17, OSNC 2018, zb. dodatkowy, poz. 60.
- ²⁰ Ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2023 r. poz. 614. Szerzej na temat instytucji uregulowanej w art. 1050 § 4 k.p.c., zob.: Drozdowicz, 2023; Jagieła, 2023.
- ²¹ Zob. Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.09.2022 r., Sejm IX kadencji, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2650>
- ²² Tym samym stracił na aktualności pogląd wyrażony w uchwale SN z 28.06.2006 r., III CZP 23/06, OSP 2006, nr 12, poz. 142. W krytycznej głosie do tej uchwały wskazano, że obowiązek dłużnika polegający na przeproszeniu wierzyciela ma charakter osobisty i wierzyciel nie może go w tym wyręczać, zob. Knoppek, 2007.
- ²³ Ustawa z 28.07.2023 r. o zmianie ustawy – kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1615), która weszła 15.09.2023 r.
- ²⁴ Ustawa z 4.02.1994 r., tj. Dz.U. z 2022 r., poz. 2509.
- ²⁵ Ustawa z 16.04.1993 r., tj. Dz. U. z 2022 r., poz. 1233.
- ²⁶ Ustawa z 26.01.1984 r., tj. Dz. U. z 2018 r., poz. 1914.
- ²⁷ *De lege ferenda* postuluje się wprowadzenie zamkniętego katalogu dóbr osobistych, których naruszenie pozwalałoby na wystąpienie z roszczeniem o zadoszczynienie pieniężne, tak: Machnikowski & Śmieja, 2023, s. 780.

Bibliografia/References

Literatura/Literature

- Bagińska, E. (2024). W: P. Machnikowski (red.), *Zobowiązania. Część ogólna. Tom II. Komentarz*. Legalis.
- Borysiak, W., & Bosek, L. (2016). Komentarz do art. 32. W: M. Safjan, & L. Bosek (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*. Legalis.
- Buchalska, J. (2020). W: M. Romańska (red.), *Dobra osobiste i ich ochrona*. C.H.Beck.
- Czajkowska-Dąbrowska, M. (2014). W: K. Ślęzak (red.), *Studia i analizy Sądu Najwyższego*. Tom VII. LEX. A Wolters Kluwer business.
- Doliwa, A. (2010). *Prawo cywilne – część ogólna*. C.H.Beck.
- Doliwa, A. (2020). Dobra osobiste i inne dobra niematerialne jednostek samorządu terytorialnego. *Gdańskie Studia Prawnicze*, (1).
- Drozdowicz, K. (2023). Publikacja oświadczenia odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym w sprawach o naruszenie dóbr osobistych – uwagi na tle art. 1050 § 4 KPC. *Monitor Prawniczy*, (6).
- Granecki, P. (2002). Dobra osobiste w prawie polskim – zagadnienie dóbr osobistych osób prawnych. *Przegląd Sądowy*, (5).
- Jagieła, J. (2023). Zmiana egzekucji sądowej roszczenia o usunięcie skutków naruszenia dóbr osobistych poprzez złożenie oświadczenia. *Monitor Prawniczy*, (9).
- Jantowski, L. (2024). Art. 448 k.c. W: M. Balwicka-Szczyrba, & A. Sylwestrzak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz aktualizowany*. Lex/el.
- Koczanowski, J. (1986). W: Piątkowski J. S. (red.), *Dobra osobiste i ich ochrona w polskim prawie cywilnym. Zagadnienia wybrane*. Ossolineum.

- Koczanowski, J. (1999). Ochrona dóbr osobistych osób prawnych. *Zeszyty Naukowe. Akademia Ekonomiczna w Krakowie*, (139). Seria Specjalna, Monografie.
- Knoppek, K. (2007). Naruszenie dóbr osobistych – egzekucja świadczeń niepieniężnych. *Głosa – III CZP 23/06. Monitor Prawniczy*, (17).
- Kondek, J. M. (2024). Komentarz do art. 480. W: W. Borysiak, & K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*. Legalis.
- Kubiak-Cyruł, K. (2005). *Dobra osobiste osób prawnych*. Zakamycze.
- Machnikowski, P., & Śmieja, A. (2023). W: A. Olejniczak (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna. System prawa prywatnego*. Tom 6. C.H.Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN.
- Matys, J. (2006). Dobra osobiste osób prawnych i ich niemajątkowa ochrona. *Monitor Prawniczy*, (10).
- Michałowska, K. (2015). Dobre imię osoby prawnej w świetle orzecznictwa. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, (3).
- Niedośpiał, M. (2018). Głosa do uchwały SN z 9.11.2017 r., III CZP 43/17. *Palestra*, (10).
- Opalska, D. (2012). Problematyka dóbr osobistych w spółkach kapitałowych – zagadnienia wybrane. *Studia Prawa Prywatnego*, (3).
- Pazdan, M. (2012). W: M. Safjan (red.), *Prawo cywilne – część ogólna. System Prawa Prywatnego*. Tom 1. C.H.Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN.
- Panowicz-Lipska, J. (1975). *Majątkowa ochrona dóbr osobistych*. Wydawnictwa Prawnicze.
- Radwański, Z. (1988). Koncepcja praw podmiotowych osób fizycznych. *Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny*, (1).
- Radwański, Z., & Olejniczak, A. (red.). (2023). *Prawo cywilne – część ogólna*. C.H.Beck.
- Sekula-Lelono, M. (2018). Głosa do uchwały SN z 9.11.2017 r., III CZP 43/17. *Głosa*, (4).
- Sobolewski, P. (2024). W: K. Osajda, & K. Borysiak (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*. Legalis.
- Szpunar, A. (1990). Ochrona dóbr osobistych przysługujących osobom prawnym. W: S. Sołtysiński (red.), *Problemy kodyfikacji prawa cywilnego (studia i rozprawy)*. *Księga pamiątkowa ku czci profesora Zbigniewa Radwańskiego: praca zbiorowa*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Szpunar, A. (1999). *Zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową*. Oficyna Wydawnicza Branta.
- Strugała, R. (2023). W: E. Gniewek, & P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*. Legalis.
- Szczepaniak, R. (2021). Komentarz do art. 43. W: M. Gutowski, *Kodeks cywilny*. Legalis.
- Śmieja, A. (2017). W: P. Kostański, P. Podrecki, & T. Targosz (red.), *Experientia Docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*. Wolters Kluwer.
- Traple, E. (2020). W: J. Pisuliński, & J. Zawadzka (red.), *Aksjologia prawa cywilnego i cywilnoprawna ochrona dóbr*. C.H.Beck.
- Wałachowska, M. (2007). *Zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę*. TNOiK „Dom Organizatora”.

Orzecznictwo/Judgments

- Postanowienie SA w Gdańsku z 8.03.2023 r., I AGa 196/22, niepubl.
- Postanowienie SN z 29.06.2021 r., I CSK 10/21, Legalis.
- Uchwała SN z 28.06.2006 r., III CZP 23/06, OSP 2006, nr 12, poz. 142.
- Uchwała SN z 9.11.2017 r., III CZP 43/17, OSNC 2018, nr 5, poz. 48.
- Wyrok SA w Białymstoku z 30.01.2019 r., I ACa 674/18, Legalis.
- Wyrok SA w Krakowie z 28.09.1999 r., I ACa 464/99, Legalis.
- Wyrok SN z 14.11.1986 r., III CR 295/86, OSNCP 1988, nr 2–3, poz. 40.
- Wyrok SN z 26.10.2006 r., I CSK 169/06, Legalis.
- Wyrok SN z 11.01.2007 r., III CSK 392/06, OSP 2009, nr 5, poz. 55.
- Wyrok SN z 12.12.2007 r., IV CSK 131/17, Legalis.
- Wyrok SN z 17.07.2008 r., II CSK 111/08, Legalis.
- Wyrok SN z 24.09.2008 r., II CSK 126/08, OCNC-ZD 2009, nr 2, poz. 58.
- Wyrok SN z 13.01.2012 r., I CSK 790/10, Biuletyn SN – Izba Cywilna 2013, nr 6.
- Wyrok SN z 29.03.2017 r., I CSK 450/16, Legalis.
- Wyrok SN z 16.11.2017 r., V CSK 81/17, OSNC 2018, zb. dodatkowy, poz. 60.

Akty prawne/Legal acts

- Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1610 ze zm.).
- Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 ze zm.).
- Ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2509 ze zm.).
- Ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1233).
- Ustawa z 26.01.1984 r. – Prawo prasowe (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1914).
- Ustawa z 23.08.1996 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1996 r., nr 114 poz. 542).
- Ustawa z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).
- Ustawa z 28.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1615).

Inne źródła/Other sources

- Pismo procesowe Rzecznika Praw Obywatelskich z 17.08.2023 r., VII.501.85.2023.MO. https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2023-08/Do_SN_zadoscuczynienie_osoba_prawna_17.08.2023.pdf
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27.09.2022 r., Sejm IX kadencji. <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2650>

Dr Krzysztof Drozdowicz

Adiunkt w Zakładzie Postępowania Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji UAM w Poznaniu, radca prawny. Autor kilkudziesięciu publikacji naukowych. Specjalizuje się w sądowym dochodzeniu roszczeń o ochronę dóbr osobistych osób fizycznych i prawnych oraz o nakazanie opublikowania sprostowania prasowego.

Dr Krzysztof Drozdowicz

Assistant professor at the Department of Civil Procedure at the Faculty of Law and Administration of Adam Mickiewicz University in Poznań, attorney at law. Author of several dozen scientific publications. He specializes in judicial pursuit of claims for the protection of personal rights of natural and legal persons and for orders to publish correcting press releases.